Вісник

Полтавської державної аграрної академії

3

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА ТА ТВАРИННИЦТВО

ЕКОНОМІКА

ІСТОРІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК І ВЕТЕРИНАРІЇ

2006

Нехай не гасне світ науки!

Вісник

ПОЛТАВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ АКАДЕМІЇ

3 '2006

Матеріали друкуються мовами оригіналів – українською та російською

Науково-виробничий, фаховий журнал

Видається з грудня 1998 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

В. М. Писаренко, головний редактор

М. М. Опара, заступник головного редактора

В. М. Самородов, відповідальний редактор

П. В. Писаренко, відповідальний секретар

Редакційна колегія з галузі «Сільське господарство»:

М. Д. Березовський, доктор сільськогосподарських наук, член-кор. УААН

Г. П. Жемела, доктор сільськогосподарських наук

М. Т. Ноздрін, доктор сільськогосподарських наук

В. М. Писаренко, доктор сільськогосподарських наук

В. П. Рибалко, доктор сільськогосподарських наук, академік УААН, академік РАСГН

І. С. Трончук, доктор сільськогосподарських наук

М. М. Чекалін, доктор біологічних наук

Редакційна колегія з галузі «Ветеринарна медицина»:

В. П. Бердник, доктор ветеринарних наук

А. М. Головко, доктор ветеринарних наук

І. С. Дахно, доктор ветеринарних наук

В. Й. Іздепський, доктор ветеринарних наук

А. Ф. Каришева, доктор ветеринарних наук

Редакційна колегія з галузі «Економіка»:

А. Т. Опря, доктор економічних наук

С. П. Ярошенко, доктор економічних наук

В. І. Перебийніс, доктор економічних наук

П. М. Макаренко, доктор економічних наук

О. М. Поляков, доктор економічних наук

EDITORIAL BOARD:

V. Pysarenko, editor-in-chief

N. Opara, deputy editor-in-chief

V. Samorodov, deputy editor-in-chief

P. Pysarenko, executive secretary

N. Berezovsky

G. Gemela

M. Nozdrin

V. Pysarenko

V. Rybalko

I. Tronchuk

M. Chekalin

V. Berdnyk

A. Golovko

I. Dahno

V. Izdepsky

A. Karisheva

A. Oprya

S. Yaroshenko

V. Perebyynis

P. Makarenko

O. Polyakov

**Науково-виробничий,
фаховий журнал
2006, № 3 (42)**

ВІСНИК ПОЛТАВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ АКАДЕМІЇ

❁ ❁ ❁

NEWS OF THE POLTAVA STATE AGRARIAN ACADEMY

ЗАСНОВНИК –
Полтавська державна
аграрна академія

Затверджено ВАК України як фахове видання з сільськогосподарських, економічних та ветеринарних наук, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (Перелік № 10 і постанова президії ВАК України від 12. 06. 02 р. № 1-05/6. див. Бюл. ВАК України. – 2002. – № 9. – с. 4 – 10).

Журнал підписано до друку за рекомендацією вченої ради Полтавської державної аграрної академії (протокол № 1 від 3 жовтня 2006 р.)

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції:
36003, м. Полтава,
вул. Сковороди, 1/3,
Полтавська державна
аграрна академія,
наукова частина,
тел. 50-03-74

Свідоцтво про державну реєстрацію
ПЛ № 295 від 10. 12. 1998.
Тираж – 300 примірників.
Ціна – договірна.
Розповсюдження через роздріб.

Підписано до друку 4 жовтня 2006 р.

Видавець – «Видавництво «Terra»:
36003, м. Полтава,
вул. Сковороди, 1/3

© «Вісник Полтавської державної аграрної академії», 2006.

ЗМІСТ

	СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО. РОСЛИННИЦТВО	
Тищенко В.Н., Чекалин Н.М., Панченко И.А., Диденко С.Ю.	Полиморфизм глютенинов у сортообразцов озимой пшеницы Полтавской селекции	5
Писаренко В.М., Білявський Ю.В.	Вплив гербіцидів та протруйників насіння на зниження чисельності личинок-жуків коваликів у посівах кукурудзи	10
Крамарьов С.М., Писаренко П.В., Калініченко А.В., Шарун Т.А., Білітюк А.П.	Тритикале – шлях до підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь в Україні	14
Шевніков М.Я.	Вплив мікроелементів на продуктивність сої	21
Кудрик М.А., Стебліна К.П.	Дослідження хімічного складу та харчових цінностей соків із м'якоттю, одержаних із кісточкових фруктів	25
Антонець О.А.	Конкурсне випробування сортозразків стоколосу безостого	27
Гордєєва О.Ф.	Тривалість фаз розвитку та динаміка чисельності ріпакового квіткоїда (Meligethes aeneus F.) на посівах ріпаку в умовах лівобережного лісостепу України	32
Вусатий Р.О.	Джерела стійкості до очкової плямистості серед сортів ярої пшениці	36
Удовиченко Г.А., Глущенко Л.Д., Хоменко Л.В.	Експлуатаційні випробування здвоєних коліс	39
Берднiков О.М., Юрченко Т.В., Багацька О.М.	Вивчення поведінки важких металів в агроценозі при застосуванні нового виду добрив "Агрофоски"	43
Zoltán Izsáki	Relationship between nutritional status and yield of maize (Zea mays L.)	49
	СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО. ТВАРИННИЦТВО	
Троценко З.Г.	Високопродуктивне стадо української чорно-рябої молочної породи на Полтавщині	55
Ларіна Н.О.	Аналіз жвавості коней орловської рисистої породи класу 2.10 і вище	58
Голуб Н.Д., Бондаренко О.М.	Велика біла порода та її історична роль у створенні миргородської породи свиней	61
Слинько В.Г.	Стан та перспективи розвитку сокільської породи овець на Полтавщині	64
	ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА	
Кулинич С.М.	Окремі аспекти патогенезу гнійних пододерматитів у молочних корів	66
Панасенко І.Г., Локес П.І., Ареф'єв М.С., Улянко Н.С.	Спосіб лікування деревієм тварин, отруєних кумаринами	69
Передера Р.В., Слюсар Г.В., Рій О.В.	Профілактика ускладнень післяопераційних ран	73
	ЕКОНОМІКА	
Аранчій В.І., Аранчій Д.С.	Інтеграційні зв'язки сільськогосподарських підприємств із переробною промисловістю	75
Писаренко В.В., Зоря О.П.	Основні тенденції розвитку міжнародного плодоовочевого ринку	78
Галич О.А.	Молочне скотарство в ринкових умовах: особливості оцінки ефективності виробничого процесу	82
Харченко Н.В.	Дивіденди у формі акцій і дроблення акцій (зарубіжний досвід)	87
Білун С.О.	Розвиток організаційно-правових форм господарювання в аграрному виробництві	90

УДК 338.439.5:636.2
© 2006

Галич О.А., кандидат економічних наук,
Полтавська державна аграрна академія

МОЛОЧНЕ СКОТАРСТВО В РИНКОВИХ УМОВАХ: ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ

Досліджується методика оцінки економічної ефективності виробництва продукції галузі молочного скотарства. Описується методика маржинального аналізу, що застосовується в аграрних підприємствах Німеччини.

Постановка проблеми. Проблема об'єктивної оцінки ефективності виробництва завжди була однією з головних в економіці та економічній науці. Тому цілком природно, що при розгляді її різноманітних аспектів у сучасних умовах розвитку економіки України в економічній літературі постійно ведуться дискусії.

Галузь "молочне скотарство" в ринкових умовах має специфічні особливості, що накладають свій відбиток на обґрунтування системи показників, за допомогою яких вимірюється рівень економічної ефективності виробництва. Незмінним є те, що за всіх умов сутність ефективності виробництва зводиться до наявності корисного ефекту, наприклад, перевищення доходу над виробничими витратами, що з ним пов'язані.

Питання визначення ефективності постійно залишаються в центрі уваги вчених в Україні і за кордоном. Досліджуючи проблему економічної ефективності виробництва, слід зазначити, що в науковій літературі дана категорія розуміється неоднозначно і багатьма дослідниками розглядається як багаторівнева та комплексна. Викладені у літературі загальні положення характеризують лише окремі сторони сутності економічної ефективності виробництва, які поділяють не всі автори. Отже, виникає необхідність більш глибоких досліджень, які стосуються поняття сутності економічної ефективності виробництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Становлення ринкових відносин не скінчилося формальним наданням Україні статусу країни з ринковою економікою. У сучасних умовах виникає потреба глибокого вивчення позитивного досвіду економічно розвинутих країн (1-2).

Розв'язанню проблеми формування механізму економічної оцінки ефективності виробничого процесу молочне скотарство присвячена значна кількість наукових робіт, серед яких праці вчених-економістів С.П. Азізова, В.Я. Амбросова, П.С. Березівського, М.В. Зубця, З.П. Бурката, І.В. Гузєва, С.Й. Кутікова, І.І. Лукінова, В.Я. Месель-Веселяка, В.Й. Ол ника, А.О. Омельянен В.В. Радченка, В.Г. Р кова, М.Д. Соловйо В.Й. Шияна та багат інших вітчизняних дослідників. Проте слід значити, що, незважаючи на високу актуальні проблеми оцінки ефективності виробниц продукції галузі молочного скотарства, розв'язання як у методологічному, так і в орга заційно-методичному плані залишається ще достатньо дослідженим.

Мета та завдання дослідження. Дане дос дження спрямоване на узагальнення існуюч вітчизняних та європейських методик анал ефективності молочного скотарства, що доз ляють об'єктивно оцінити виробничі витрати кінцеву продукцію галузі, визначити продукт ність використаних виробничих ресурсів.

Результати дослідження. Молокопродук вий підкомплекс АПК Полтавщини займає ва ливе місце в економіці регіону, що має спри ливі природнокліматичні умови розвитку мол ного скотарства та належну базу переробки м лока. Рушієм виробництва молока та молочн продуктів є потреби, смаки, запити та вимо кінцевих споживачів. Отже, аграрні та перероб підприємства у своїй діяльності повинні дотр муватись основного постулату підприємниць діяльності: виробляти те, що можна продати, не продавати те, що виробляється.

Галузь молочного скотарства розвивається аграрних підприємствах із метою стійкого п ліпшення економічних результатів їх діяльнос У виробничо-економічному плані дана галу дозволяє:

- перетворити товарну продукцію рослинни тва в більш цінні види продукції, а нетовар продукцію кормовиробництва, непридатну д харчових цілей, – у високоцінні продукти харч вання;

- організувати рівномірне завантаження п стійних працівників підприємства протяг усього року;

- забезпечити галузі рослинництва цінним органічними добривами;

- доповнити сівозміни кормовими культурами, які позитивно впливають на родючість ґрунту і є гарними попередниками для товарних культур рослинництва;

- поліпшити фінансово-економічну ситуацію підприємства і його ліквідність за рахунок регулярних надходжень виручки протягом року;

- мати важливі постійні резерви капіталу підприємства в поголів'ї худоби, тому що воно може бути, як правило, у будь-який час реалізовано без особливих втрат у ціні. Це відноситься до доповнюючих чинників, тобто не відповідає дійсності в тому випадку, якщо галузь молочного скотарства є основною складовою доходів спеціалізованого підприємства.

В умовах становлення ринкових відносин індикаторами успішності адаптації виробників продовольчих товарів до ринкового середовища є показники економічної ефективності виробництва суб'єктів підприємницької діяльності та вироблюваної ними продукції. В ефективності виробництва відображується вплив комплексу взаємопов'язаних факторів, які формують її рівень і визначають тенденції розвитку. У зв'язку з цим для оцінки економічної ефективності аграрного виробництва використовують відповідний критерій і систему взаємопов'язаних показників, які відбивають вимоги економічних законів і характеризують вплив різних факторів.

Більшість вітчизняних економістів, розглядаючи сутність ефективності, вбачають її глибинний зміст у співвідношенні отриманих результатів та тих виробничих витрат, у результаті яких одержана кінцева продукція. Таке розуміння сутності економічної ефективності виробництва визначає направлення її виміру. Система показників ефективності виробництва (діяльності), що її побудовано на підставі зазначених принципів, включає кілька груп: узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності); показники ефективності використання праці (персоналу); показники ефективності використання виробничих (основних та оборотних) фондів; показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів та інвестицій).

Кожна з цих груп включає певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують загальну ефективність господарювання або ефективність використання окремих видів ресурсів. Дана методика використовується зараз більшістю вітчизняних спеціалістів економічної служби аграрних підприємств для оцінки ефективності галузі молочного скотарства як у крупних аграрних підприємствах, так і в невеликих фермерських господарствах.

Поряд із цим доцільним є вивчення досвіду економічної роботи в аграрних підприємствах Європи. Нами було проведено узагальнення методики оцінки ефективності галузі молочного скотарства, що використовується в аграрних підприємствах Німеччини і базується на маржинальному аналізі виробничого процесу.

Дана методика передбачає розгляд виробничого процесу як найменшої структурної одиниці підприємства, що характеризуються за кінцевою продукцією й аналізується з використанням наступних показників:

Показники оцінки кінцевої продукції (Output). Це показники продуктивності – вид і кількість отриманої на одиницю (1 гол.) основної і побічної продукції. Товарна продукція в основному оцінюється за ринковими цінами франко-склад, нетоварна продукція (побічна продукція, наприклад органічні добрива) оцінюються, як правило, в натуральних одиницях.

Показники оцінки використаних виробничих ресурсів (Input). Це вид і кількість необхідних на одиницю (1 гол.) виробничих ресурсів, що оцінюються у грошовому вираженні або ж у натуральних одиницях.

Оцінка виробничого процесу за допомогою наведених показників пов'язує технологію виробництва й економіку. Економічна оцінка має силу лише тоді, коли вона базується на реальних виробничих даних. Тобто, необхідно в будь-якому випадку чітко вказувати, які виробничо-технологічні припущення лежать в основі економічних показників.

Вартість виробленої продукції визначається кількістю основної і побічної продукції та відповідними цінами на них. При цьому необхідно пам'ятати, що основна і побічна продукція оцінюється за відповідними ринковими цінами, навіть, якщо вона не призначена для реалізації. Вартість виробленої товарної продукції в молочному скотарстві включає: вироблене молоко, вибракувану худобу, приплід, органічні добрива.

Вартість виробленого товарного молока розраховується наступним чином: *загальна річна продуктивність корови (кг) * середню ціну за 1 кг молока.*

Кількість приплоду, який може бути реалізований у розрахунку на одну корову за рік, визначається на основі: кількості народжених телят у розрахунку на корову за рік та падежу молодняку (аж до його реалізації). В існуючій практиці приплід оцінюється за його ринковою вартістю незалежно від того, використовується він у вну-

трішньогосподарських цілях чи реалізується.

Вартість вибракованого поголів'я визначається на основі: середнього терміну його використання; падежу тварин; ціни на яловичину.

Побічна продукція, яка є в молочному скотарстві представлена органічними добривами, в більшості випадків оцінюється в натуральних одиницях. У практичних калькуляціях може застосовуватись і оцінка побічної продукції в грошовому вираженні. Вартість органічних добрив оцінюється на основі вартості еквівалентної кількості діючої речовини мінеральних добрив.

До змінних витрат молочного скотарства, як правило, відносяться: витрати, пов'язані з ремонтом основного поголів'я; витрати, пов'язані з дорощуванням молодняку до реалізації; витрати на корми; змінні витрати механізації виробничого процесу; інші змінні витрати (наприклад: ветеринар, запліднення, вода, електроенергія, контроль молочної продуктивності корови і т.п.).

Затрати праці враховуються лише в тому випадку, якщо витрати по заробітній платі можна безпосередньо віднести на даний виробничий процес, за умови, що він був фактично проведений. Це значить – робоча сила була найнята спеціально тільки для його виконання.

Розрахунок потреби в робочому часі для постійної робочої сили (членів родини, найманих робітників) у калькуляції витрат не враховується, а представляється як постійний ресурс.

Загальна потреба корів у кормах поділяється на дві групи:

1. *Корми, на які є ринковий попит (покупні).* Дані корми відображають у маржинальній калькуляції доходу молочного скотарства за ринковою ціною, незалежно від того, вирощені вони власними силами чи придбані. При цьому необхідно враховувати, що корми власного виробництва у відповідних маржинальних калькуляціях повинні бути оцінені за тією ж ціною.

2. *Основні корми власного виробництва.* Витрати на виробництво основних кормів (сіно, сінаж, силос), як правило, у тваринництві не є частиною змінних витрат. Виключенням є випадок, коли врожай кормів був уже оцінений у відповідних маржинальних калькуляціях (за розрахунковими цінами). У цьому випадку витрати на виробництво основних кормів відображаються у виробничих процесах тваринництва. Таким чином, у підприємстві дані доходи і витрати вирівнюються. Зазвичай же врожай кормових культур не оцінюється в грошових одиницях. Виробничий процес кормовиробництва надає в розпорядження підприємства поживні речовини в натуральному вигляді. Дана продуктивність протиставляється потребі галузі тваринництва в кормах. Тим самим вирівнюється потреба і вихід кормів. Лише за допомогою агрегування процесів кормовиробництва і тваринництва (на рівні виробничих процесів або підприємства в цілому) стає можливим впорядкувати витрати виробництва основних кормів, відносячи їх на відповідну тваринницьку продукцію.

Розрахунок потреби в основних і концентрованих кормах проводиться на основі кормових раціонів. При спрощеній калькуляції досить розрахувати загальну потребу, аргументовано розділивши її на основний і концентрований корми.

Потреба в поживних речовинах для однієї корови визначається на основі: її живої маси; молочної продуктивності; вмісту інгредієнтів у молоці (білка, жиру); стадії тільності; рухливості й активності тварини.

Потреба в поживних речовинах підрозділяється: для підтримки життєдіяльності корови; для продуктивності корови (молоко, тільність, приріст маси, моціон і т.п.).

На початковому етапі економічного аналізу визначається узагальнюючий показник – маржинальний доход. Відповідно до визначення, маржинальний доход розраховується як різниця між вартістю виробленої товарної продукції і пропорційно-змінними спеціальними витратами на її виробництво. Маржинальний доход у розрахунку на 1 мДж поживної енергії основного корму надає інформацію про можливості його подальшого застосування. Він може служити показником для порівняння різних виробничих процесів тваринництва з урахуванням споживання ними основного корму. Маржинальний доход у розрахунку на 1 люд.-год. не має великого значення, тому що його використання, як показника конкурентоздатності, можливе лише при агрегуванні молочного скотарства з кормовиробництвом.

Наступним етапом є розрахунок прибутку і підприємницького доходу на одиницю (на 1 корову за рік). Принцип розрахунку обох показників полягає в тому, що від суми вартості виробленої продукції віднімаються витрати на виробництво.

Розходження між прибутком і підприємницьким доходом полягає в тому, що при розрахунку прибутку альтернативні витрати на власні виробничі ресурси не враховуються, тоді як у розрахунку підприємницького доходу вони враховані. Прибуток вище, ніж підприємницький, на суму альтернативних витрат. Тому, додаючи до підприємницького доходу альтернативні витрати,

дістаємо прибуток.

Позитивний розмір прибутку показує, скільки грошей після покриття витрат з використання матеріалів, машин, будинків, а також витрат по оплаті праці, використанню капіталу й оренді (корова + кормові угіддя) знаходиться в розпорядженні для забезпечення окупності власних виробничих ресурсів (сімейна робоча сила, власний капітал, власна земля).

Позитивний розмір підприємницького доходу підтверджує, що всі (у т.ч. і власні) виробничі ресурси цілком окупаються; для власних ресурсів це означає кращу окупність, ніж при альтернативному їх використанні.

Якщо отримано прибуток, а підприємницький доход усе ж негативний, це означає, що всі виробничі засоби (включаючи заробітну плату, відсотки й оренду), можуть бути оплачені. Однак залишається недостатня сума для покриття витрат з використання власних виробничих ресурсів.

Шляхом поступового обліку статей витрат у калькуляції можна перевірити окупності витрат. Якщо, наприклад, при негативному підприємницькому доході маржинальний доход усе ще залишається позитивним – це означає, що покривається лише частина постійних витрат, а, отже: довгостроково (тобто з поточними інвестиціями для заміщення використаних засобів виробництва) продовження виробництва – нерентабельне; початок або розширення виробництва з новою інвестицією – нерентабельні.

Короткострокове продовження виробничого процесу все-таки є економічно доцільним допоки в розпорядженні є постійні виробничі ресурси (машини, будинку і т.д.), оскільки навіть при припиненні виробництва виникають постійні витрати. Продовження виробництва сприяє зменшенню збитків, у порівнянні з альтернативним використанням задіяних ресурсів.

Окупність виробничих ресурсів (праця, капітал, земля) – це відшкодування їх у процесі виробництва продукції. При розрахунку окупності ресурсів відштовхуються від агрегації виробничих процесів (кормовиробництво + молочне скотарство).

Показники прибутку і підприємницького доходу вказують на окупність ресурсів, однак не визначають рівня цієї окупності. Щоб точно установити ефективність використання ресурсів і порівняти альтернативи їх застосування, визначають різницю між вартістю виробленої продукції і розміру витрат на одиницю розглянутого ресурсу. При цьому не враховуються витрати з використання даного ресурсу (диференціюються власні ресурси і загальне використання ресурсів).

У молочному скотарстві поряд із молоком виробляється ряд побічної продукції (приплід, вибракувана худоба, органічні добрива). Щоб впорядкувати змінні витрати виробництва молока, потрібно від змінних витрат молочного скотарства в цілому відняти вартість всієї побічної продукції.

Поріг виробництва виражається сумою змінних витрат у розрахунку на одиницю виробленої продукції (грн/кг молока). При розрахунку порогу виробництва використовуються наступні статті витрат: змінні витрати, відображені в маржинальній калькуляції; всі інші змінні витрати, що не були враховані в маржинальній калькуляції; змінні витрати виробництва основних кормів (з агрегування); витрати з використання оборотного капіталу, сімейної неоплаченої робочої сили, (можливе альтернативне використання робочої сили грн/год.); заробітна плата найманої робочої сили; альтернативні витрати використання кормових площ (з агрегування); інші альтернативні витрати (корівник); витрати, що виникають у результаті запланованих інвестицій.

Поріг рентабельності – це загальна сума витрат у розрахунку на одиницю виробленої продукції. При розрахунку порогу рентабельності використовуються наступні статті витрат: змінні витрати, відображені в маржинальній калькуляції; всі інші змінні витрати, що не були враховані в маржинальній калькуляції; витрати по експлуатації основних засобів (машин, будинків, споруд і т.д.).

Поріг виробництва і рентабельності інтерпретуються як граничні ціни продукції. Дотримуючись цього принципу, можливі наступні варіанти інтерпретації результатів їх розрахунку:

- при певних виробничих умовах, виробництво молока середньотерміново економічно виправданий процес, якщо ринкова ціна знаходиться вище порогу виробництва;
- інвестиції в дану галузь доцільні лише в тому випадку, якщо додаткові (постійні) витрати виробництва молока будуть не вище різниці між ціною молока і порогом виробництва ;
- виробництво молока прибуткове, якщо ціна молока знаходиться вище порога рентабельності.

Особливість вищеописаної методики полягає в тому, що для її застосування в підприємстві необхідно створити досконалу систему управлінського обліку, яка б дозволяла отримати повну інформацію про кількість, час і місце використаного виробничого ресурсу, та об'єктивно оці-

нити кінцеву продукцію підприємства. Дана методика, крім того, передбачає чітке віднесення виробничих витрат на продукцію, при виробництві якої вони використані, незалежно від тривалості виробничого циклу виготовлення продукції.

Висновки. З нашого погляду, досвід економічної науки західних країн є досить цікавим та корисним для вивчення, особливо у зв'язку з одержанням Україною офіційного статусу країни з ринковою економікою. Необхідно зазначити, що в сучасних вітчизняних економічних умовах використання наведених у статті показників є складним завданням, оскільки в більшості підприємств для цього не створено необхідної інформаційної бази даних. Однак, поряд із цим їх застосування дозволяє комплексно оцінити ефективність виробничого процесу та визначити окупність використання окремих виробничих ресурсів з їх поділом на власні й залучені.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Андрійчук В.Г.* Теоретико-методологічне обґрунтування ефективності виробництва // Економіка АПК. – 2005. – №5.

2. Виробнича економіка / За ред. В.П. Галушко, Г. Штрьобеля. Навч. посібн. – Вінниця: Нова Книга, 2005. – 400 с.